

KS. HELMUT JAN SOBECZKO
Opole

METODYKA PROWADZENIA SEMINARIUM NAUKOWEGO

Na proces dydaktyczny wyższych uczelni składają się wykłady, ćwiczenia, proseminaria, seminaria, konwersatoria, konsultacje i praktyki. Poniższe uwagi ograniczają się do seminarium naukowego.

Seminarium naukowe, sięgające czasów średniowiecza, jest taką formą zajęć dydaktycznych w szkole wyższej, która powinna umożliwić dokładniejsze studium określonej dziedziny nauki lub wybranych zagadnień. Seminarium ma ponadto inicjować i wprowadzać w pracę naukową. W konsekwencji udział w seminarium naukowym polega przede wszystkim na samodzielnym opracowywaniu wybranych tematów oraz na uczestnictwie w dyskusjach nad prezentowanymi opracowaniami. W seminarium naukowym uczestniczą zasadniczo trzy podmioty:

- student jako podmiot podstawowy,
- grupa studentów (zespół nie większy niż 12-15 osób), oceniająca i inicjująca,
- profesor jako przewodnik i mistrz.

Seminarium składające się tylko z jednego studenta i profesora staje się zwykłą formą konsultacji naukowej (na uniwersytetach jest to jedna z obowiązkowych form pracy nauczyciela akademickiego ze studentami). Rodzaje seminariów określają statuty i regulaminy studiów poszczególnych uczelni. Istnieje stosunkowo duże ich zróżnicowanie w poszczególnych krajach.

I. RODZAJE SEMINARIÓW

Literatura fachowa wymienia następujące rodzaje seminariów naukowych¹:

- seminaria r o c z n e lub s e m e s t r a l n e (tematyczne) – studenci piszą referaty i prace seminaryjne (jako warunek zaliczenia), przedstawiają je na seminariach, gdzie są weryfikowane w dyskusjach;
- seminaria d y p l o m o w e (magisterskie i doktorskie), o nich obszerniej niżej;
- seminaria b a d a w c z e – studenci uczestniczą bezpośrednio w opracowywaniu specjalnych tematów i w programach badawczych;
- seminaria i n t e r d y s c y p l i n a r n e, które badają i zgłębiają zagadnienia dotyczące dwóch lub więcej dyscyplin; seminarium prowadzą razem specjaliści tych dyscyplin.

W Polsce wyższe studia kończą się obowiązkowo dyplomem magisterskim, a więc student ma obowiązek napisania pracy magisterskiej, którą przyjmuje komisja (po pozytywnej opinii promotora i recenzenta). Sytuacja ta przesądza zwykle o typie seminarium naukowego na naszych uczelniach. W większości uczelni jest to zatem tzw. seminarium magisterskie. W naszym przedłożeniu pominiemy problematykę seminariów doktoranckich, jakie prowadzi się jedynie na wydziałach teologicznych.

Seminarium magisterskie ma przede wszystkim zaowocować napisaniem pracy naukowej, która według regulaminów studiów uniwersyteckich powinna „wykazać opanowanie literatury przedmiotu w zakresie opracowywanego tematu, źródeł oraz umiejętności stosowania naukowych metod pracy”² Seminarium naukowe student wybiera zasadniczo na III roku studiów. Podstawową wiedzę o elementarnej technice pracy naukowej student winien opanować już na II roku na tzw. proseminarium. (Osobnego omówienia wymagałby program i sposób prowadzenia proseminarium, wykracza to jednak poza nasz temat).

Student wybiera seminarium magisterskie w zależności od zainteresowań (nie na każdej uczelni jest to zawsze możliwe!). Realia obowiązującego w Polsce teologicznego *Ratio studiorum* (przewidującego stosunkowo dużą

¹ Zob. R. F a r i n a, N. M a r i n o n e. *Metodologia. Guida pratica alle esercitazioni di seminario e alle tesi di laurea per le discipline umanistiche*. Torino 1979 s. 1-8.

² Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego. *Podstawowe przepisy dotyczące szkolnictwa wyższego*. Z. 4. Warszawa 1962 s. 124-126 (§ 39).

liczbę wykładów i egzaminów) za główny cel seminarium naukowego stawiają napisanie przez studenta pracy magisterskiej.

Seminarium magisterskie (dyplomowe) w naszych warunkach należałoby poszerzyć również o zakres seminarium tematycznego. Wówczas część czasu przewidzianego na seminarium przeznaczają się na omawianie (referowanie) tematu wyznaczonego przez profesora na dany semestr dla wszystkich uczestników seminarium. Temat wraz z literaturą podaje profesor na początku roku lub semestru i przez cały ten okres jest on przedmiotem badań całego zespołu seminaryjnego. Opierając się na możliwie wszechstronnej literaturze (nie tylko tej podanej przez profesora) uczestnicy opracowują referaty, które poddawane są pod dyskusję z udziałem wszystkich uczestników seminarium. Taki model seminarium naukowego dominuje w krajach zachodnich.

W latach siedemdziesiątych na Zachodzie żywa była dyskusja nad reformą studiów, zwłaszcza uniwersyteckich. Podkreślano, iż proces dydaktyczny nie może ograniczać się wyłącznie do wykładów. Odnowę studiów na uczelniach wyższych widziano przede wszystkim w zespołowej pracy naukowej, uprawianej zwłaszcza na seminariach naukowych³. Dlatego w systemie szkolnictwa wyższego w krajach zachodnich seminaria naukowe odgrywają większą rolę niż u nas. Nie mają one na celu jedynie przygotowania pracy dyplomowej lub magisterskiej, ale służą o wiele bardziej pogłębieniu wiedzy w pewnym konkretnym aspekcie danej dyscypliny, który właśnie został obrany za temat danego seminarium. W toku studiów student musi zaliczyć pewną określoną liczbę seminariów, za które otrzymuje punkty, przekraczające nawet liczbę punktów otrzymaną za egzaminy. Istnieją określone regulaminem przedmioty, z których wymaga się koniecznie zaliczenia przynajmniej jednego seminarium, kilka dyscyplin jest alternatywnych, natomiast przedmiot mający stanowić później dziedzinę pracy dyplomowej domaga się trzech seminariów naukowych. Liczba zaliczonych seminariów zależna jest od konkretnego uniwersytetu i waha się w studium podstawowym (pierwsze dwa lata) pomiędzy 4-6, w studium zasadniczym (pozostałe trzy lata) 8-12, a więc w ciągu pięciu lat studiów student teologii musi zaliczyć od 12 do 18 seminariów (w zależności od regulaminu studiów danej uczelni, średnio 3 seminaria w roku). Każdy z profesorów w trakcie semestru obok wykładu proponuje jeden, a nierzadko więcej tematów seminarium naukowych, w trakcie których zajmuje się pewnym konkretnym, szczegółowym tematem danej dy-

---

³ Por. M. Greschat, K. Händler, C. Rietzschel, A. Suhl. *Studium und wissenschaftliches Arbeiten. Eine Anleitung*. Gütersloh 1970.

scypłiny, przy czym wcale nie musi być on związany z problematyką równolegle prowadzonego wykładu⁴ Trwająca w Polsce aktualnie dyskusja nad reformą studiów idzie w kierunku dostosowania się do modelu studiów obowiązujących w krajach Unii Europejskiej.

II. METODYKA PROWADZENIA SEMINARIUM NAUKOWEGO (MAGISTERSKIEGO)

Metoda prowadzenia seminarium zależy przede wszystkim od jego rodzaju naukowego, od zakresu tematyki badawczej, właściwej danej dyscyplinie, a następnie od liczby uczestników i ich przygotowania. W przygotowaniu do pracy seminaryjnej ogromną rolę odgrywa proseminarium. Celem istotnym proseminarium jest „zaprawa do krytycznego czytania i posługiwania się piśmiennictwem z danego kierunku studiów”⁵ Na proseminarium student powinien w sposób zrozumiały odczytać tekst, następnie go streścić i uzupełnić własnymi uwagami. Na seminarium student posuwa się o krok dalej – pisze już nie streszczenie, ale referat lub pracę seminaryjną. Referat omawia krytycznie literaturę dotyczącą wąskiego zagadnienia, dokonuje podsumowania zdobytej wiedzy naukowej na zadany temat. Referat seminaryjny jest już swoistym rodzajem pracy badawczej, złożonej z analizy i sentezy. W szerokiej dyskusji całego zespołu student konfrontuje swoje, często subiektywne, wyniki badawcze. Drugim elementem pracy seminaryjnej, obok referatów, jest aktywny udział w dyskusjach seminaryjnych.

W odróżnieniu od wykładu na seminarium student ma być stroną aktywną. Czy takim będzie, zależy w dużej mierze od prowadzącego. Kto może prowadzić seminarium naukowe? Regulują to statuty i regulaminy studiów poszczególnych uczelni. Zasadniczo seminaria magisterskie prowadzą samodzielni pracownicy naukowci. Dziekan w uzgodnieniu z Radą Wydziału może zezwolić na prowadzenie prac magisterskich również doktorom (adiunktom).

Każde seminarium musi być odpowiednio przygotowane, i to zarówno przez studentów, jak i prowadzącego. Zajęcia seminaryjne powinny być doku-

---

⁴ Por. O. S p a n d i. *Die schriftliche wissenschaftliche Arbeit. Die Anfertigung von Seminar-, Zulassungs-, Diplom- und Doktorarbeit.* Geretsried 1971; F. S t e g m ü l l e r. *Ziele und Wege der Seminararbeit.* Münster 1963.

⁵ J. P i e t e r. *Praca naukowa.* Katowice 1960 s. 237.

mentowane. Protokół z każdego posiedzenia sporządza jedna z wyznaczonych lub wybranych osób, która też odczytuje go na następnym posiedzeniu. Osoba ta pilnuje ponadto ustalonych terminów wystąpień poszczególnych uczestników seminarium.

W naszych uczelniach teologicznych seminarium naukowe, a konkretnie seminarium naukowe z liturgiki, powinno umiejętnie godzić założenia seminarium magisterskiego z seminarium tematycznym, pogłębiającym wiedzę liturgiczną. W praktyce schemat takiego seminarium może wyglądać następująco (przy założeniu dwugodzinnego czasu trwania):

- wprowadzenie (odczytanie protokołu z poprzedniego seminarium i przedstawienie programu aktualnego);
- pogłębienie tematu seminarium (referat i dyskusja) – 30 minut;
- problematyka prac magisterskich (sprecyzowanie tematu, omawianie planu, prezentacja ciekawszych i trudniejszych fragmentów pracy) – 40 minut;
- aktualia liturgiczne i przegląd najnowszej literatury, zwłaszcza czasopism krajowych i zagranicznych – 20 minut.

Czas trwania poszczególnych części seminarium może się zmieniać. Na początku roku poszczególnym uczestnikom przydziela się konkretne tytuły czasopism, za których przegląd będą odpowiedzialni.

Uzupełnieniem seminarium naukowego mogą być również konsultacje w czasie obowiązkowych dyżurów pracowników naukowych każdej katedry lub zakładu (dwie godziny tygodniowo).

Osobnym tematem do dyskusji byłaby sprawa tworzenia seminariów interdyscyplinarnych, tym bardziej że problematyka liturgiczna dotyka wielu dyscyplin teologicznych (bibliastyka, teologia dogmatyczna, ekumenizm, patrystyka, muzyka, sztuka itd). Seminaia interdyscyplinarne prowadzą profesorowie danych dyscyplin, np. z liturgiki i historii sztuki, z liturgiki i muzyki kościelnej itp.

Powyższe uwagi zostały zebrane celem wprowadzenia do dyskusji. Inne interesujące i bardziej szczegółowe zagadnienia do powyższej tematyki znajdziemy w dostępnych opracowaniach⁶

---

⁶ G. B o n a c c o r s o. *Introduzione allo studio della liturgia*. Padova 1990; *Uwagi metodologiczne dotyczące pisania pracy magisterskiej z liturgiki*. Oprac. zbiorowe. Kraków 1990; J. M y ś k ó w. *Elementy metodyki pracy naukowej*. „Studia Theologica Varsaviensia” 21:1983 nr 1 s. 221-259; W. Z a c z y ń s k i. *Poradnik autora prac seminaryjnych, dyplomowych i magisterskich*. Warszawa 1995; pomocne w pracach seminaryjnych może być opracowanie: W. D a n i e l s k i, S. C i c h y. *Podstawowa biblioteka liturgiczna*. Wyd. 2. Katowice 1989.

METHODOLOGY OF CONDUCTING AN ACADEMIC SEMINAR

S u m m a r y

The academic seminar is one of significant elements in the didactic process at university. The literature pertaining to the subject mentions a number of kinds of academic seminars. In basic studies, especially when writing the Master's thesis, the methodology of conducting the academic (diploma) seminar is important. In Polish theological seminaries such a seminar should also efficiently include the assumptions of the thematic seminar that increases one's knowledge of a chosen discipline or subject.

Translated by Tadeusz Karłowicz